

A magyarok és Európa

II. Rákóczi Ferenc idejében

*A Rákóczi-szabadságharc 300. évfordulója alkalmából
megrendezett francia–magyar tudományos konferencia
Párizs, 2003. szeptember 15–16.*

A 2003. szeptember 15-én és 16-án a Magyar Intézet kezdeményezésére Párizsban megrendezett tudományos konferencia a Rákóczi-szabadságharc 300. évfordulójáról francia és magyar kutatók előadásain keresztül való megemlékezést tűzte ki célul maga elé. A szervezők szándéka szerint azonban a konferencia lényegesen tágabb területet ölelt fel a Rákóczi-szabadságharc egyszerű bemutatásánál. Az előadók által érintett témák ugyanis igen változatosak voltak.

Újra elhelyezték a szabadságharcot a 18. század eleji európai kontextusban, ez pedig lehetővé tette a korabeli Franciaország és Magyarország közötti kapcsolatok vizsgálatát. Néhány előadással sikerült tiszta és pontos képet nyújtani a helyzetről. Köpeczi Béla a Rákóczi-korabeli francia–magyar kapcsolatokat mutatta be. Azt, hogy hogyan lehet megérteni az ellentmondást: a francia király, az abszolút uralkodó, segítséget akart nyújtani egy nemesi köztársaságnak, amely minden tagadott, ami az abszolutizmussal összefüggött. Ezt a paradoxont nem lehet csupán az „államérdek” felemlegetésével, az osztrák Habsburgok elleni harccal, olyan szövetségesek keresésével, akik segítségével a bécsi udvar erőit meg lehetett osztani. Az európai közvélemény előtt XIV. Lajos kormánya azzal igazolta a szövetséget, hogy tiszteletben kívánja tartani minden ország „legitim” kormányának szabályait; a propaganda szerint azért támogatta a magyar „nemesi köztársaságot”, mivel az megfelelt az ország „alkotmányának” annak ellenére, hogy Franciaországban ugyanezt elvetné, mert az ott nem lenne legitim. Ezzel együtt a nemzetközi események, és a Rákóczi-szabadságharc történései összefüggtek. Olivier Chaline (Paris IV), évenként vázolván fel a szabadságharc nagy eseményeit, igyekezett egymással kapcsolatba hozni és a korabeli közép-európai események fényében bemutatni azokat: ez a terep sok-

szereplős, a Bourbon és a Habsburg uralkodón túl oda kell számítanunk a svéd királyt is, valamint az orosz uralkodót, aki ekkoriban kezd lassan feltűnni az európai saktáblán. Szélesebb nézőpontból szemlélve R. Várkonyi Ágnes (ELTE) és Lucien Bély (Paris IV) előadásai annak a 18. század eleji hatalmi egyensúlynak a kialakulását mutatták be, amely azután a 18. század nagy részében irányította a nemzetközi kapcsolatokat. A század eleji háborúk ugyanis a 17. század végére jellemző harcok sorába illeszkedtek. 1715 körül a helyzet stabilizálódni látszik, és az európai nemzetközi kapcsolatokat – Lucien Bély kifejezésével élve – valamiféle „lakkréteg lepi be”: egyes országok (például Savoya és Magyarország) eltűnnek a térképről, megerősödik a (Rákóczi-felkelés után stabilizálódott) osztrák hatalom, kialakulnak a poroszországi és oroszországi nagyhatalmak. Nemzetközi szempontból a 18. század eleje, és így a Rákóczi-szabadságharc is, egy korszak végét jelzik. Másfelől, Tóth Ferenc (Szombathely) a 18. századi francia–magyar kapcsolatokról szóló exozéjában hangsúlyozta, hogy a szatmári béke után kialakult *status quo*-t később nem vizsgálta felül. A francia külpolitika ugyanis nem igazán mutatott többé érdeklődést Magyarország iránt, amelyet immár a Habsburg Birodalom részének tekintett. Az európai helyzet bemutatását jól kiegészítették azok az előadások, amelyek elsősorban a helyi problémákat mutatták be. Jean Nouizille az igen jelentős hullámokban érkező szerbek Dél-Magyarország erőegyensúlyában játszott szerepét mutatta be. Daniel Tollet a szintén erős mozgolódással jellemezhető lengyel helyzet bemutatására törekedett, hangsúlyozva a lengyel politikai rendszer működését és azt, hogy ez milyen érdeklődést váltott ki az erdélyi fejedelemből. Végül Kalmár János (ELTE) szólt Erdély a radstatti szerződésben elfoglalt (igen szerény) helyéről.

A Rákóczi-szabadságharc európai kontextusának bemutatása után a korabeli Magyarországról szóltak az előadások. A politikai és a közigazgatási intézményeket (az Országgyűlésekről, amelyek közül az 1687. évit Jean Bérenger és P. Roy (Paris IV.), valamint a történelmi vármegyéket) mutatta be; az egyház történetét Marie-Madeleine de Cervins vázolta nagy vonalakban, hogy rávilágítson arra a vallási toleranciára, amely Rákóczi gondolkodását vezérelte. Köpeczi

Béla üdvözölte és gazdagodásként, illetve a francia történetírás újdonságaként jellemezte a francia történészek a modern Magyarország politikai és közigazgatási berendezkedése iránti érdeklődését.

Végül három előadás Rákóczi személyét, illetve eszméinek utóéletét állította a középpontba. Három, egymástól teljesen eltérő, és mégis egymást kiegészítő aspektust ismerhetett meg a hallgatóság. Két nézőpont az erdélyi fejedelem személyét vizsgálta: Rákóczi irodalmi életművét (Kovács Ilona), a herceg és családja életét, párizsi száműzetésüket (Bernard Le Calloch'). A Rákóczi-szabadságharc és eszméinek utóéletéről Kecskeméti Károly szólt, akinek előadása egyszerre idézte fel a szabadságharcot vezető eszmék 18. századi „földalatti” túlélését, valamint a Rákóczi-mítosz által gerjesztett későbbi vitákat (azokat, amelyek Szekfü Gyula könyve kapcsán robbantak ki).

Ez a tudományos konferencia lehetőséget biztosított a francia és magyar történészeknek ahhoz, hogy számot adjanak a 18. századi Magyarországgal kapcsolatos különböző kutatásaikról. Talán ellentmondásnak tűnik, de a Rákóczi-szabadságharcról megemlékező konferencia egyáltalán nem idézte fel a kérdés katonai oldalát. Ez azonban a többi megközelítésnek kedvezett, amelyek hasonlóan gazdagnak és kimeríthetetlennek bizonyultak.

(Szőkefalvi-Nagy Eszter fordítása)